

**ЛІНГВОКРЕАТИВНІСТЬ С. І. ДОРОШЕНКА
В МОДЕЛЮВАННІ EGO-ТЕКСТІВ:
ЖАНР ВІНШУВАННЯ-ПРИВІТАННЯ-ПРИСВЯТИ**

У статті розкриваються характерні риси ego-текстового простору мовної особистості С. І. Дорошенка, що виявляється в мовленнєвому й мовно-літературному жанрі віншування-привітання-присвяти та його синкретичних типах. Для ego-текстового ідіостилу С. І. Дорошенка характерна наявність епіграфів, жартівлива тональність, мовна гра, широка прецедентність, активне функціонування лінгвістичних термінів.

Ключові слова: мовна особистість, ego-текст, ego-текстові мовленнєві й мовно-літературні жанри, віншування, побажання, привітання, присвята.

Kosmeda T. A. Linguo Creativity of S. I. Doroshenko in Ego-Text Modelling: the Genre of Well-Wishing-Greeting-Dedication. *Modern linguistics is focused on the theory of lingual personology which sheds light on the ability of a lingual personality to generate and interpret texts, participate in various types of the discursive practice, model his/her communicative space within the plane of a respective lingual culture. Ego-texts as a type of the discursive practice manifest themselves in the system of speech genres. If an ego-text represents poetry it additionally belongs to a linguo-literary genre.*

The article sets out to characterize lingual creativity of S. I. Doroshenko in modelling his speech and linguo-literary ego-textual genre of a syncretic type – well-wishing-greeting-dedication whose samples are found in his book “Moya dusha i serce z Vamy” (“My soul and heart are with you”). This collection is viewed as a research ‘territory’, i.e. a discursive space to analyze relationship of S. I. Doroshenko with his closest communicants – his family, friends, students, adherents and supporters.

Apart from traditional analysis the research of ego-texts involves new linguistic methods, in particular content analysis, intertextual analysis and narrative one. Methods of discursive analysis in this case aim to: a) explain the sense of social phenomena and b) determine the way of structuring these phenomena.

The dominant genre in the ego-textual space of S. I. Doroshenko is greeting and sending regards, i.e. wishing all the best which can satisfy the addressee’s demands and drawing attention to an important event in his / her life, focusing on his / her individuality and significance.

Doroshenko’s ego-text is characterized by the high level of attraction as a manifestation of emotionally positive attitude to people, affection and spirituality. Ego-textual idiosstyle of S. I. Doroshenko includes the following features: epigraphs, jocular tone, puns, linguistic terms, precedence and intertextuality.

Key words: lingual personality, ego-text, ego-textual speech and linguo-literary genres, sending regards, well-wishing, greeting, dedication.

Вступ

Увага сучасних мовознавців сфокусована на теорії лінгвоперсоналогії, що спроектована, зокрема, і на здатності мовної особистості породжувати й сприймати тексти, реалізовувати себе в різних видах дискурсивної практики, моделювати свій комунікативний простір у площині відповідної лінгвокультури.

Різновиди мовленнєвої діяльності в усій сукупності прийнято розглядати як систему дискурсів, що залежно від мети й завдань комунікації реалізуються в різних модифікаціях, або, за М. Бахтіним, у різних мовленнєвих

жанрах, порівн.: «Кожне окреме висловлювання, звичайно, індивідуальне, але кожна сфера використання мови виробляє відносно усталені типи таких висловлювань (текстів – Т. К.), які ми й називаємо мовленнєвими жанрами» (Бахтин, 1986: 259). Звісно, і в *ego*-текстах виявляється система мовленнєвих жанрів, а якщо *ego*-текст репрезентує художню творчість, то й мовно-літературних жанрів. Поняття *ego*-тексту (*я-тексту*) сьогодні потребує дослідницької уваги, оскільки й сам термін не є усталеним. Порівн.: російські мовознавці, зокрема В. Карасик, пропонують синонімічний термін *персональний дискурс* (Див.: Карасик, 2000), польські дослідники також застосовують цей термін, а ще *особистий текст*, *особистий текстовий документ* (Jarosiński, 1998), *ego*-документ (Szulakiewicz: електронний ресурс), *дискурс приватності* (Kita, 2013), *текст про себе* (Lubas-Bartoszyńska, 2006).

Лінгвістика ХХІ ст. скерована на дослідження *ego*-текстів, вивчення яких дасть змогу більш глибоко зрозуміти мовну особистість, її психотип, характер персонального мовного простору, своєрідність лінгвокреативності, манеру мовлення, комунікативні стратегії й тактики, що виявляються саме під час творення персональних, інтимних чи інтимізованих текстів. Аналіз цих текстів дасть змогу глибше осмислити поняття *мовна особистість* загалом і схарактеризувати конкретний *тип мовної особистості* зокрема.

Уживання одиниць мови в комунікації в лінгвістиці визначають як дискурсивне, оскільки в конкретному висловлюванні (тексті) вони не тільки трансформують певну семантику й прагматику, але й виконують низку різноманітних функцій, забезпечуючи реалізацію цілей мовця й створюючи певну «територію», простір взаємодії й взаєморозуміння комунікантів.

Мета цієї розвідки – схарактеризувати лінгвокреативність С. І. Дорошенка в моделюванні його мовленнєвого й мовно-літературного *ego*-текстового жанру синкретичного типу – віншування-привітання-присвята, зразки якого містяться в його книзі «Моя душа і серце з Вами» (Дорошенко, 2016). Цю збірку розглядаємо як дослідницьку «територію», тобто дискурсивний простір, за яким аналізуємо вияв стосунків С. І. Дорошенка з його найближчими комунікантами – родиною, друзями, учнями, однодумцями й соратниками.

У передньому слові до зазначеного видання, що підготоване Р. І. Черновол-Ткаченко, власне й указано на характер взаємостосунків С. І. Дорошенка з його найближчим оточенням, порівн.: «Можна позаздрити тим, хто працював із Сергієм Івановичем в нашому інституті-університеті, хто відчув доброзичливість колеги, керівника, наставника. Чуйна людина, він намагався жити в традиціях колективу, який не цурався відзначати дні народження і святкові дні не тільки на демонстраціях у місті чи на святкових вечорах у театрах, а й на рідних кафедрах. Бути поза участі в таких заходах – не в правилах Сергія Івановича. Треба ж бо поділити радість з тим, хто запросив на відзначення дати-ювілею чи просто дня народження» (Черновол-Ткаченко, 2016: 6). Як бачимо, Р. І. Черновол-Ткаченко точно окреслює простір, місце інтимного спілкування С. І. Дорошенка, ситуацію й мету. Крім того, здійснено спробу схарактеризувати жанр цього спілкування: «І, як водиться,

це й усне віншування з квітами й дарунками, й ще щось написане, присвячене ювілярові чи тому, хто досяг певного віку» (Черновол-Ткаченко, 2016: 6). Очевидно, маємо справу із синкретичним мовленнєвим і мовно-літературним жанром, який можна номінувати як *віншування-побажання-присвята*. Хоч інколи можна простежити більш складну аплікацію, взаємодію мовленнєвих жанрів, про що йтиметься далі.

Р. І. Черновол-Ткаченко чітко окреслює й «дружнє коло» Сергія Івановича: це колеги, співробітники, колишні шкільні однокласники й вишівські однокурсники, «десятки тих, які пов'язані родинними стосунками з Галиною Олександрівною і Сергієм Івановичем, ще й колишні його студенти, які стали професорами, доцентами, полковниками і, звичайно, вчителями. Вони розкидані по всій країні, але поштово-телефонні контакти з ними не поривалися (...). Безумовно, Сергій Іванович постійно віншував своїх рідних: дружину Галину Сергіївну, дочку Наталію, онука Олександра, по-сімейному Шурика» (Черновол-Ткаченко, 2016: 6). Отже, як бачимо, *віншування-побажання-присвята*, а в окремих випадках і *послання* мають вияв не лише в усній формі при безпосередньому контакті, але й у вигляді поштово-телефонних контактів чи електронних листів.

Методи та методики дослідження

Дослідження *ego*-текстів вимагає, крім традиційних, залучення й більш нових методів мовознавства, зокрема контент-аналізу, інтертекстового та наратологічного аналізів. Методи дискурсивного аналізу в цьому разі сприяють: а) поясненню значення феноменів соціальної дійсності й б) визначенню того, у який спосіб цю дійсність було сконструйовано, адже, щоб зрозуміти дискурс, потрібно помістити його в історичний та соціальний контексти (Див.: Іванов & Костенко, 2003), а також у контекст спілкування конкретної мовної особистості з її оточенням, зрозуміти характер стосунків мовця із цим оточенням, що частково й зроблено в передньому слові Р. І. Черновол-Ткаченко.

Звісно, успіх комунікації, зокрема й під час творення *ego*-текстів, залежить насамперед від мовної компетенції учасників спілкування та їхньої комунікативної компетенції, від життєвого досвіду мовної особистості, знання законів соціальної взаємодії людей у тій чи тій галузі, від соціально-психологічної компетенції мовної особистості, що є основою жанрової інтерпретації (Седов, 2002: 42). Без урахування цих позицій лінгвістичний аналіз *ego*-текстів виявиться неповним.

Результати та дискусії

Поняття *ego-текст* не знайшло ще фіксації в словниках лінгвістичних термінів. Однак у науковій літературі натрапляємо на праці, у яких це поняття поступово окреслюється. У тлумачному словнику української мови зафіксовано вживання лексики *Я* у функції іменника «для позначення усвідомленою людиною власної сутності, себе в навколишньому світі», а також у термінологічному філософському значенні — «для визначення суб'єкта» (Див.: СУМ, т. 11, 1980: 618). Поняття *Ego* номінує *самість* особистості.

Я – це суб'єкт, який відчуває власний фізичний і психічний стани, процеси й дії, що із цим пов'язані, осмислює свою ідентичність, тотожність із самим собою та світом, що його оточує, із часом і простором свого перебування. Людина в часі змінюється, як змінюється і її самоідентифікація. У психології *ego* тлумачать як *внутрішнє Я особистості* – складне утворення, що відображає сукупність емоцій, які властиві особистості, її ментальні вираження, рефлексії, що постійно взаємодіють і своєрідно переплітаються. Це вираження контакту з довкіллям. *Ego* все оцінює й запам'ятовує, набуваючи досвіду, реагує на вплив фізичного й соціального оточення. *Ego*, або *Я-образ*, трактують як уявлення про себе, певний *психологічний автопортрет* [Космеда 2012: 77].

Термін *ego-текст* (*его-текст*) актуалізував у мовознавчих дослідженнях російський учений М. Міхеєв, зокрема в монографії «Дневник как эго-текст» (Міхеєв 2007). У передмові науковець наголошує, що *ego-текст* – це (1) текст про себе, тобто такий, об'єктом якого є обставини життя самого автора, і (2) текст, що написаний із суб'єктивної авторської точки зору, тобто з позицій егоцентризму. На думку зазначеного автора, обидві виокремлені ним умови можуть мати чинність одночасно в різних типах *ego-тексту*.

Отже, під *ego-текстом* розуміємо текст, що репрезентує персональну, часто інтимну сферу мовленнєвої діяльності, зокрема й діалог *Ego-особистості* з її ж *Alter Ego* або наслідок цього діалогу; *ego-текст* репрезентує й автокомунікацію, а також комунікацію з близьким оточенням, це й текст про себе, що зазвичай ведеться від 1-ої особи однини або множини; це егоцентричне мовлення, що тією чи тією мірою фокусується на особистості мовця, репрезентує суб'єктивну оцінку довкілля в контексті її феноменального буття в часі й просторі та ґрунтується на власному досвіді, людській пам'яті.

Типовими жанрами *ego-текстів* є щоденник, мемуари (спогади), автобіографія та листи, оскільки саме в цих мовленнєвих жанрах найбільш послідовно репрезентується мовна свідомість автора з його почуттями, емоціями, інтенціями, інтимними думками, надіями, мріями, оцінками, характерними рисами мовлення, психотипу, характеру тощо. Однак серед жанрових різновидів *ego-текстів* є й апологія, бесіда, есе, записні книжки, інтерв'ю, сповідь, епіграма, афоризм і под.

Ego-тексти С. І. Дорошенка репрезентують, як зауважувалося, такий синкретичний тип мовлення, мовленнєвий і мовно-літературний поетичний жанр, як *віншування-привітання* з елементами *присвяти* або *послання*, *віншування-епіграми*, *віншування як наслідування* (*імітація чужого тексту*) та ін.

Як зазначено в СУМ-і (СУМ, 1970, т.1, с. 678), *віншування* – рідковживане слово; синонім до *поздоровлення*, *вітання*. Утім за 50 років зазначена лексема дещо змінила свій статус. У період, коли українські національні традиції відновлюються, простежуємо й актуалізацію слів, що 50 років тому розглядали як рідковживані. Як зауважують дослідники, «в українську мову слово *віншувати* «прийшло з німецької мови (*wunschen* – ‘бажати’) через

посередництво чеської, де є дієслово *vinsovat*. У XVI–XVII ст. це слово активно живили в давній українській літературній мові, що відбивали тодішні словники. У сучасних словниках є вказівка на урочисте звучання слів *віншувати*, *віншування*» (3 практики слововживання). На генетичний зв'язок українського *віншувати* з німецькими словами *Der Gewinn* – ‘прибуток’, ‘виграш’, *gewinnen* – ‘вигравати, здобувати, отримувати, досягати’ указано і в етимологічному словнику української мови. Дослідники зауважують, що в «західноукраїнській народній традиції слово *віншувати* має ще й вузько регіональне значення, пов'язане з періодом зимового обрядового циклу свят. *Віншуванням* тут називають не просто привітання, а обов'язкове ритуальне поздоровлення з побажанням здоров'я, добробуту господарям, яке виконується після колядки, щедрівки. Багато з них так і починаються: “Віншую, віншую З Тою Колядою...”» (3 практики слововживання).

Для С. І. Доршенка *віншування* – це поздоровлення, привітання близьких людей із найінтимнішими побажаннями, компліментами, схваленням їхньої діяльності, що може мати й жартівливу тональність, інколи жартівливо-іронічну. Автор віншування актуалізує життєві реалії, описує деталі побуту, його безпосереднього довкілля, соціолінгвальну атмосферу, зокрема простежуємо алузії на популярні рекламні слогани початку XXI ст., моделюється легка іронія, що виявляється зокрема у віншуванні-присвяті *Галині Олександрівні Васильєвій* (дружині), порівн.: *Давно тебе схляю до нового: / До зміни на кухні настав час. / Повір, не вистачає нам одного: / «Тэфаль». Він завжди думає про нас. / Однак несхитна ти в двобої, / Мені доводили зовсім інше: / Скороди, мов, вистачить старої, / Навіщо нам платити більше? / Хай буде так. Я все ж тебе віншую. / І щоб усе було в нас в лад, / Від серця чистого дарую / «Мілку» – найсмачніший шоколад* (жирн. шрифт автор. – Т. К.). Як бачимо, Сергій Іванович використав лексику *віншувати*, указуючи на жанрову належність наведеного тексту.

В іншій присвяті, написаній російською мовою, учений окреслює свій текст як «поздравление» (поздоровлення). Це присвята *Наталії Сергеевни Доршенко*. З уточненням – *Единственной любимой (триолет)*. У цій присвяті-триолеті відобразився стиль науковця: прагнення все точно окреслювати, пояснювати. Саме тому, очевидно, дещо іронізуючи над собою, над текстом, який він створив, автор подає передтекстову примітку з поясненням терміна, порівн.: *Триолет – стихотворение в восемь строк, из которых 4-я и 7-я повторяют первую, а 8-я вторую, причем все стихотворение написано на две рифмы (Словарь русского языка)*. Далі слідує текст цього триолету: *Тебе пишу я триолет: / В Твой день рожденья / Я шлю мой дружеский привет. / Тебе пишу я триолет, / А мог ведь сочинить сонет. / Прими без всякого сомненья / Любовь мою и триолет / С сердечным поздравленьем*.

Очевидно, триолет – улюблена форма С. І. Доршенка вербалізації побажань, оскільки й в одній із присвят *Олені Андріївні Олексенко* також зауважено: *Не презент і не сонет – Вам дарую триолет. Триолет-восьмивірш за схемою римування на дві рими: АВАавАВ (Літературознавчий словник-довідник. – 2006. – С. 679)*. З пунктуальністю науковця автор подав точний поклик

дефініції терміна. Порівн.: *І знову березень: життя біжить, / Ви ж юна серцем, у чудовій формі. / І демонструє це вочевидь, / Хоч знову березень й життя біжить. / Снаги я зичу, не боїться страхіть, / Бо все у Вас в життєвій нормі, / То хай і березень й життя біжить, / А ви тримайтеся в належній формі.*

Інша присвята-вітання *Олені Андріївні Олексенко* з днем її народження евфемістично засвідчує її зрілість, наявність досвіду: *Достойнств повна череда: / Чарівна, мила, молода, / Але, звичайно, не зелена – / Хто це? Олексенко Олена.* Простежуємо прийом апокризи, що характерний для еґо-текстового ідістилю С. І. Дорошенка: постановка питання й відповідь на нього.

Присвяти *Олені Андріївні Олексенко* зазвичай містять епіграфи, порівн.: присвята *Багатоверстатниці Олені Андріївні Олексенко* оздоблена епіграфом у формі латинського афоризму *Faktum est faktum* з перекладом українською – *Що зроблено, те зроблено.* Епіграфи – характерна ознака еґо-текстового ідістилю вченого. Він використовує вислови поетів-класиків, наприклад: *Учились бы, на старших глядя* (А. С. Грибоедов); *Как гений чистой красоты* (А. С. Пушкин); *Ростимо ж ми, гей!* (П. Тичина) та ін. Інколи С. І. Дорошенко сам моделює епіграфи, перефразовуючи відомі вислови: *И павловский дым нам сладок и приятен* (С. Д.) або створюючи власні вислови: *Сьогодні, певен, знають всі: / Нема чи є вино, / Привіт сонетний від е. І. / Приходить все одно.* У присвяті *Поліні Соломонівні Жедек* автор обіграв факт відсутності епіграфа, зазначивши: *Без епіграфа, поскільки у так все ясно.*

В еґо-текстовій спадщині С. І. Дорошенка злободенні присвяти, що містять указівку на певні досягнення того, кому ця присвята адресована. При цьому, звісно, неможливо міститися інтимізована інформація, яку здатні зрозуміти не всі, а лише посвячені. Як приклад зазначеного, наведемо віншування-присвяту *Михайлові Федосійовичу Гетьманцю*, що має назву-уточнення, оформлене у вигляді конкретного побажання – *Хай квітне книжковий сад.* Наведемо текст присвяти: *У «Слові», гуморі і прозі / Всім добре знаний він митець. / І жанрам цим ще не кінець. / Бо в творчій бачиться дорозі / Михайло Федосійович Гетьманець.* У цьому тексті є кілька приміток-коментарів, що пояснюють окремі слова присвяти, зокрема зазначено, що М. Ф. Гетьманець – автор книги «Слово про Ігорів похід», що він писав гуморески й озвучував їх на зібраннях викладачів філологічного факультету і що він опублікував книгу спогадів «Про себе і про час». Ця інформація дає змогу зрозуміти перший рядок присвяти – *У «Слові», гуморі і прозі...*

В іншому посланні *Михайлові Федосійовичу Гетьманцю*, написаному російською мовою, також ідеться про досягнення ювіляра, порівн.: *Лихачев призвал нас снова / Изучать истоки «Слова». / Говорим мы Лихачеву: / «Есть открытия по «Слову».*

Інколи віншування оформлені від імені тієї особи, кому вони присвячені (використано форму першої особи), репрезентуючи прагнення цієї особи, але разом з тим сподівання того, хто віншує, тобто Сергія Івановича. Порівняймо присвяту *Лідії Андріївні Лусиченко.* Вона написана в час, коли Лідія Андріївна виконувала функції голови профкому, порівн.: *Піде, знаю, том за томом, / Як порву з отим профкомом. / Поки ж з ранку рвусь із дому, / Голова бо я профкому.*

У поетичних еґо-текстах ученого, зрозуміло, удало використано лінгвістичну термінологію, зокрема і в одній з присвят *Лідії Андріївни Лисиченко*, де подано розгорнутий епіграф з її книги, порівн.: *Найбільш універсальною є концептуальна картина світу, пов'язана з усім континуумом знань людини про світ, і мовна картина світу як засіб експлікації цих знань*. Наведемо текст присвяти: *Студенти є і аспіранти, / Пошукачі і докторанти, / До щему віддані своїй / Улюбленій і молодій / Науці лінгвістичній. / В ній є граMATика і стиль, / Їх не збагнути без зусиль, / Осмислить сему і фонему, / Ще й дисертацію на тему / В належний строк подать. / Пізнати все та ще й відразу / Нікому не вдалось ні разу. / Щоб успіх у науці мати, / Спочатку слід опанувати / Мовну картину світу*. У цьому разі автор удається до прийому актуалізації прецедентних ситуацій.

Зразок синкретичного жанру віншування-присвяти-наслідування демонструє текст *Лидіє Андріївни Лисиченко*. Сергій Іванович наголошує, що це «подражание Ярославу Смелякову, у которого в стихотворении такого же названия есть слова: *В оконном стекле отражаясь, По миру идет не спеша Хорошая девочка Лида, Да чем же она хороша?*

Порівн. віншування-присвяту-наслідування С. І. Дорошенка: *Скажем всем мы не в обиду: / Хорошую девочку Лиду / Любим искренно и не тая, / И у всех на то причина своя. / Училась в школе на отлично, / На улице вела себя прилично, / Со всеми в ХГУ была дружна, / И двоечникам всем нужна. / Еще нужней для аспирантов / И рвущихся в науку докторатов. / Нужна на кафедре и в ректорате, / В кругу семьи и в деканате. / Приятен нам ее веселый нрав, / Улынья все свои поправ, / Живет и дружит с метким словом / На пенсии в статусе новом. / В этом вся ее открытая душа, / Вот чем Лида наша хороша*.

До еґо-текстів відносять й афоризми. С. І. Дорошенко залишив у спадок зразки й цього жанру, що об'єднані темою «Сергій Іванович: до приїзду дружини з відпустки. Пережите». Його афоризми створені на основі перекладу прецедентних текстів: і авторських – цитат, афоризмів, і фольклорних – системи паремій. Афоризми демонструють веселу вдачу їхнього автора, порівн.: *Человек создан для счастья, как муж для тоски без жены. Без жены не вытянешь и рыбки из холодильника. «Время – лучший судья», – подумал муж и пожалел, что без жены оно так долго тянется. Лучше жена дома, чем в санатории. Не все коту масленица, бывает и у жены отпуск*.

Те, що Сергій Іванович ставився до себе дещо іронічно, умів посміятися із себе, відтворено в його епіграмі: *В науке, чтоб упрочиться, / Пусть каждый сознает, / Не то читай, что хочется, / А то, что Дорошенко издает*. У цьому разі автор перефразовує О. М. Апухтіна. Є свідчення, що ці слова Сергій Іванович адресував своїм студентам.

Епіграми С. І. Дорошенко присвячував і своїм родичам (порівн.: *Валерію Андрійовичу Дудзенкові, племіннику: Певен: не маєш ти рації – / Доля у всіх своя є. / Відсутність же дисертації / Талану не сприяє*) та співробітникам (порівн.: *Наталії Мусіївни Дорошенко*). Ця присвята має розлогий епіграф, оформлений у вигляді діалогу, є указівка, що це з розмови студента з лаборантом: – *Чи є Наталія Мусіївна? – Вона тут, на факультеті. – А на*

кафедру заїде? – Ні. Вона на кафедрі не заходить. Роздягається на першому поверсі, розмовляє по телефону, проводить заняття і йде додому, не заходячи на кафедру. Пропонуємо текст цієї епіграми: *Віримо, хоч це наївно: / Сподіваний настане час, / Коли Наталія Мусяївна / На кафедрі заїде до нас*). Реагував Сергій Іванович і на поетичну творчість своїх колег. Удаєю, як видається, є епіграма, присвячена *Вадиму Олександровичу Левіну* як автору вірша «Глупая лошадь». Сергій Іванович наводить текст цього вірша: *Лошадь купила четыре калоши – / Пару хороших и пару поплоше. / Если денек выдается погожий, / Лошадь гуляет в галошах хороших. / Стоит просыпаться первой пороше – / Лошадь выходит в галошах поплоше. / Если же лужи по улице сплошь, / Лошадь гуляет совсем без галош. / Что же ты, лошадь, жалеешь галоши? / Разве здоровье тебе не дороже?.* А ось епіграма: *Вадим Лександрович, поэт, / Вас просим: дайте нам совет: / Какие нынче надевать галоши: / Что помоднее или те, что плоше?* Звертання *Вадим Лександрович* засвідчує наявність інтимізованих стосунків між автором й адресатом епіграми.

С. І. Дорошенко інколи підписує свої віншування, використовуючи ініціали свого імені та по батькові чи першу літеру прізвища, маніпулюючи звуко-буквами – *С. Д., С. І.*, жартома подає вказівку на свій рід, і графічно відтворює протяжну манеру вимови ключового означуваного слова (*Гетьманського*), порівн.: *С. Дорошенко – з Ге-е-е-тьманського роду* або наголошує на колективному характері вітання, подаючи розгорнутий підпис і творячи оказіоналізм-антропонім – *Давні прихильники до Вас, дорога наша Надіє Олексіївно, друзі – Васильєво-Дорошенки*.

Ідіостилу С. І. Дорошенка властива мовна гра, що моделюється, зокрема, і за допомогою обігрування орфоепічних норм. Текст розраховано на ерудовану, філологічно освічену мовну особистість, порівн.: *Анатолию Александровичу Новикову: – По орфоэпии славянских языков, / Вы, Толя. Новиков или Новиков? / – Хотел бы быть я, как Языков, / И откликаться на Новиков*. Ідеться про *Анатолія Олександровича Новікова* (професора Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка) і про *Миколу Івановича Новікова* – російського просвітника, письменника, журналіста, критика й книговидавця.

Обігрування омографів простежуємо й у посланні до *Емілії Абрамівни Обухової*: *Пример вы ищите омографа? / Спросите кафедрального фотографа: / «Мила наша Мила, / Всех вокруг пленила».*

Вітаючи з ювілеями, днями народжень, С. І. Дорошенко використовує евфемізми на позначення віку, наприклад, маємо алюзію на назву твору «От двух до пяти», порівн.: *Твой возраст детский – семь и пять (Сумбату Тартавичу Карельяңцу)*.

В *Олени Іванівни Ващенко*, якій присвячено одне з класичних віншувань С. І. Дорошенка, у середовищі друзів було жартівливе прізвисько *ВАЩЕ* (порівн. рос. «вообще») через подібність початкових звуків її прізвища (*ВАЩ*) з вимовою зазначеного слова. Це й використав автор присвяти. Порівн.: *Щастя, радости, любви! / Что бажати Вам ище? / В однім висловлю я слові: / Нас чаруйте и Ва'ще*.

Креативність викладача-методиста виявилася в моделюванні присвяти лаборанту кафедри *Світлані Юрївні Домоскановій*, що оформлена за зразком завдання для студентів: *Дорогая наша Света, / Не болейте: все ведь это / Ни к чему ни нам, ни вам. / Шлите хворь ко всем (лешим, чертям). НЕНУЖНОЕ вычеркнуть*. Зрозуміло, що, коли лаборант кафедри хворіє, простежується певний хаос, відсутність порядку.

Сергій Іванович маніпулює графікою, знаками пунктуації, використовуючи прийом *капіталізації* (порівн.: ... *А причину причини всієї / Довела все ж ОЛЕНА для нас*), *три крапки* або *цифри* – для евфемізації (*И. К. Егоровой – к ... -летию со дня рождения* – замість указівки на вік; *Я скажу сьогодні всім: / Щоб дійти до 8 й 7, / Треба правді і добру служити – / Пам'ятатимуть дорослі й діти*), *жирний шрифт* – для виокремлення важливих смислових компонентів тексту, які потрібно дешифрувати (*Шеф навчив мене всьому: / Про- і зіставляти. / Я ж кажу тоді йому: / – Треба ж Бога мати. / Речення на зі- і про- / Легко поділяти, / Але треба ж зло й добро / Теж протиставляти. / Всі працюємо ми тут. / До науки всі ми схильні: / В інгліш це звучить, як good! / Не роздільні ми, а спільні*) та ін. Необізнаний читач не може зрозуміти еґо-текст без спеціального роз'яснення: **зі** – речення зіставного значення; **про** – речення з протиставною семантикою.

Окремі присвяти С. І. Дорошенка мають характер апофегеми – стисло-го дотепного висловлювання, порівн. *Ользі Валентинівні Дженджелей: Рады мы, что в круг друзей / Влилась Ольга Дженджелей*.

Отже, ідіостиль еґо-текстового простору С. І. Дорошенка має певну своєрідність, що стосується моделювання синкретичних мовленнєвих і мовно-літературних жанрів та вияву ідіостильових рис. С. І. Дорошенко у своїй лінгвокреативній поетичній діяльності реалізувався як білінгв.

Висновки

Здійснений аналіз дає змогу сформулювати широке лінгвістичне визначення поняття *еґо-текст*. Очевидно, це персональний текст (дискурс), сконструйований лінгвокреативною діяльністю особистості, що твориться крізь призму власного **Я** й базується на діалозі (комунікації) з *Alter Ego*, *власною пам'яттю*, *Іншими* з актуалізацією при цьому *Alter Ego* та *власної пам'яті* й ґрунтується на особистому досвіді, що вироблений у контексті буття особистості у відповідній культурі в певний час і в певному просторі.

Функційне навантаження еґо-текстів широке, оскільки ці тексти вербалізують персональні думки людини, акумулюють індивідуальний досвід, репрезентують оцінку, виконують функцію кореляції, тобто взаємодії окремої особистості з іншими людьми в суспільстві, емоційну, атракційну, експресивну та імпресивну чи апелятивну функції, а також функцію культурологічну – лінгвалізації довкілля та внутрішнього світу людини.

Типи еґо-текстів залежать від типу мовної особистості їхнього творця, його багатоаспектного статусу, здатності репрезентувати персональний дискурс, типу жанрової реалізації з урахуванням характеру мовлення – побутового, розмовного чи мовно-літературного. Вони можуть мати й гібридний, синкретичний характер, що простежуємо в еґо-текстах С. І. Дорошенка.

В еґо-текстовому просторі С. І. Дорошенка домінує жанр віншування-побажання чи привітання як зичення людині найвищих благ для задоволення її потреб і привертання уваги до важливої для конкретної людини події, що пов'язана з її буттям, концентрації уваги на людській самості, возвеличення її.

Віншування виявляється в синкретизмі з іншими мовленнєвими й мовно-літературними жанрами, зокрема у віншуванні-привітанні, віншуванні-присвяті, віншуванні-посланні, віншуванні-наслідуванні, віншуванні-епіграмі, віншуванні-компліменті, віншуванні-афоризмі та ін.

Для еґо-тексту С. І. Дорошенка характерний *високий рівень атракції* як вияв емоційно-позитивного ставлення до людей, *душевності*, що репрезентується у вербалізації теплоти, дружнього ставлення, любові, відкритості до інших людей, *духовності*, що відображає багатство внутрішнього світу, ерудицію, відповідні інтелектуальні й духовні запити, моральність, вияв інтелегентності. Отже, насамперед вербалізуються засоби вияву лінгвопрагматичних категорій оцінки та інтимізації з актуалізацією індивідуально-авторської орнаменталіки.

Еґо-текстовий ідіостиль С. І. Дорошенка характеризується такими рисами, як наявність епіграфів, жартівлива тональність, мовна гра, функціонування лінгвістичних термінів, широка прецедентність з актуалізацією фольклорних, літературних, соціальних чи побутових фактів, інтертекстуальність, яка виявляється у використанні цитат, афористичних висловів, ідіом, що дає змогу більш виразно й стисло репрезентувати особу, явище чи подію.

У перспективі плануємо здійснити опис характерних мовленнєвих та мовно-літературних жанрів еґо-текстового простору української лінгвокультури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров. *Эстетика словесного творчества*. Сост. С. Г. Бочаров. 2-е изд. Москва, 1986. С. 250–296.
2. **Диалектика текста**: в 2 т. Под ред. проф. А. И. Варшавской. СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. Т. 1. 328 с.
3. **Іванов В., Костенко Н.** Досвід контент-аналізу: моделі та практики : монографія. Київ, 2003. 200 с.
4. **Дорошенко С. І.** *Моя душа і серце з Вами*. За ред. Р. І. Черновол-Ткаченко. Харків, 2016. 39 с.
5. **З практики** слововживання. URL: http://kulturamovny.uiv.kiev.ua/KM/index2_az.htm (дата звернення: 19.02.2019).
6. **Карасик В. И.** О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*: сб. науч. тр. Волгоград, 2000. С. 5–20.
7. **Космеда Т. А.** Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу. Дрогобич, 2012. 212 с.
8. **Михеев М. Ю.** Дневник как эго-текст (Россия, XIX–XX). Москва, 2007. 264 с.
9. **Седов К. Ф.** Психолінгвістическіе аспекты изучения речевых жанров. *Жанры речи*: сб. научн. стат. Саратов, 2002. Вып. 3. С. 40–52.
10. **Словник** української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1; Т.11.
11. **Черновол-Ткаченко Р. І.** Передне слово. С. І. Дорошенко. *Моя душа і серце з Вами*. 2016. С. 6.
12. **Jarosiński Z.** Proza dokumentu osobistego. „*Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*”, праца zbiorowa pod red. Aliny Brodzkiej i Lidii Burskiej, Warszawa. 1998. S. 143–153.
13. **Kita M.** Polski dyskurs prywatności. „*Postscriptum Polonistyczne*”.

2013. Nr 1 (11). S. 93–103. 14. **Lubas-Bartoszyńska R.** Nowsze problemy teoretyczne pisania o sobie: przykład wypowiedzi autobiograficznych pisarzy polskich ostatnich dziesięcioleci. *Przestrzenie Teorii*. Nr 6. 2006. S. 51–67.

REFERENCES

1. **Baxtin, M. M.** (1986). Problema rechevix zhanrov [The problem of speech genres]. S. G. Bocharov (Eds.), *E'stetika slovesnogo tvorchesva*, (pp. 250–296). Moskva: Iskustvo [in Russian].
2. **Varshavskaya, A. I.** (Ed.). (1999). Dialektika teksta [Text dialectics] (Vols. 1). SPb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta [in Russian].
3. **Ivanov, V., & Kostenko, N.** (2003). Dosvid kontent-analizu: modeli ta praktyky [Content analysis experience: models and practices]. Kyiv: Tsentr vilnoi presy [in Ukrainian].
4. **Doroshenko, S. I.** (2016). Moia dusha i serte z Vamy [My soul and heart are with you]. R. I. Chernovol-Tkachenko (Ed.). Kharkiv: Planeta – Prynt [in Ukrainian].
5. **Z praktyky slovozhyvannia** [Case study of the word-use]. *kulturamovy.univ.kiev.ua*. Retrieved from http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/index2_az.htm [in Ukrainian].
6. **Karasik, V. I.** (2000). O tipax diskursa [On discourse types]. *Yazykovaya lichnost': institucional'nyj i personal'nyj diskurs*, (pp. 5–20). Volgograd: Peremena [in Russian].
7. **Kosmeda, T. A.** (2012). Ego i Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikativnomu prostori shchodennykovoho dyskursu [Ego and Alter Ego of Taras Shevchenko in the communicative space of the diary discourse]. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
8. **Mixeev, M. Yu.** (2007). Dnevnik kak e'go-tekst (Rossiya, XIX–XX) [Diary as an ego-text (Russia, XIX–XX)]. Moskva: Vodoley [in Russian].
9. **Sedov, K. F.** (2002). Psixolingvicheskie aspekty izucheniya rechevix zhanrov [Psycholinguistic aspects of the study of speech genres]. *Zhany rechii* (Vols. 1), (pp. 40–52). Saratov: Kolledzh [in Russian].
10. **Bilodid, I. K.** (Ed.). (1970–1980). Slovnyk ukraïnskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vols. 1, 11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. **Chernovol-Tkachenko, R. I.** (2016). Perednie slovo [Foreword]. *Doroshenko S. I. Moia dusha i serte z Vamy*, (p. 6) Kharkiv: Planeta – Prynt [in Ukrainian].
12. **Jarosiński, Z.** (1998) Proza dokumentu osobistego [Prose of a personal document]. Alina Brodzkiej, Lidia Burskiej (Eds.), „*Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*”, (pp. 143–153). Warszawa [in Polish].
13. **Kita, M.** (2013) Polski dyskurs prywatności [Polish privacy discourse]. „*Postscriptum Polonistyczne*”, 1 (11), 93–103 [in Polish].
14. **Lubas-Bartoszyńska, R.** (2006). Nowsze problemy teoretyczne pisania o sobie: przykład wypowiedzi autobiograficznych pisarzy polskich ostatnich dziesięcioleci [Current issues of the research of oneself: case study of Polish autobiographies of the last decadet]. *Przestrzenie Teorii*. 6, 51–67 [in Polish].

Космеда Тетяна Анатоліївна – доктор філологічних наук, професор, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Польща); 61-874 Poznan, Al. Niepodległości 4.
Tel. +3 80 50 516 82 11
E-mail: tkosmeda@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8912-2888>

Kosmeda Tetiana Anatoliivna – Doctor of Philology, Professor, Adam Mitskevych University. Al. Niepodległości 4, Poznan, 61-874, Poland.

Надійшла до редакції 28 лютого 2019 року